УДК 65:338.43

Т. І. Олійник,
к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Бердянський університет менеджменту і бізнесу

ІНФОРМАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ОТРИМАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ З ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

T. I. Oleinik,
PhD, assistant professor of accounting, analysis and audit, Berdyansk University of Management and Business

INFORMATION MANAGEMENT ASPECT OF OBTAINING ANALYTICAL EVALUATION OF FIXED ASSETS OF AGRICULTURAL PRODUCTION

У статті висвітлено економіко-теоретичний підхід до визначення структурної побудови основних засобів у сільському господарстві на основі технологічного змісту виконуваних ними функцій з ціллю управління виробничими процесами.

The article highlights the economic-theoretical approach to determining the structural construction of fixed assets in agriculture on the basis of their technological content of their functions for the purpose of industrial process control.

Ключові слова: основні засоби, амортизація, сільськогосподарське підприємство, управління, класифікація засобів праці, аналітична оцінка.
Key words: fixed assets, depreciation, farm management, classification of labor, analytical evaluation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Динамізм технічного прогресу з появою цілої плеяди інноваційних енергозберігаючих систем і високоінтенсивних технологій обумовлюють необхідність періодичного доповнення та змін діючої структурної класифікації основних засобів у сільському господарстві.

У таких умовах важливого значення набуває встановлення оптимальних пропорцій техніко-технологічного розвитку агропромислової галузі виробництва із орієнтацією на діюче структурне співвідношення окремих категорій основних засобів, що можливо тільки при побудові оптимальної науково обгрунтованої їх класифікації. Це висуває особливі вимоги до отримання оперативної та комплексної інформації щодо складу основних засобів товаровиробника.

При цьому необхідно наголосити, що інформаційне відображення структурно-вартісного поділу за класифікаційними групами основних засобів сільськогосподарських підприємств у фінансовій і статистичній звітності досить часто відображено неточно, мають місце значні відхилення від реальної або ринкової їх вартості за відповідними об'єктами.

У більшості випадків визначені розбіжності є досить суттєвими і зумовлені як інфляційними процесами та коливанням ринкової кон'юнктури, так і неправильним або неефективним вибором методу амортизації аграрними підприємствами, виходячи із класифікаційних неточностей нововведених, модернізованих чи відремонтованих об'єктів основних засобів з необгрунтованою переоцінкою їх вартості. Це знижує раціональну структурованість засобів виробництва разом з недієвістю управлінського впливу на ефективність їх використання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблеми в частині управління ефективним використанням основних засобів аграрного виробництва присвячено ряд

Передплатний індекс 21847

наукових праць вчених-економістів, зокрема: В.Г. Андрійчука, Я.К. Білоуська, С.О. Гуткевича, М.Я. Дем'яненка, М.Ю. Коденської, Л.О. Мармуль, Г.М. Підлісецького, В.Я. Плаксієнка, В.С. Шебаніна та ін.

Оцінюючи їх вагомий внесок у вирішенні даної проблеми і не заперечуючи отриманих результатів, необхідно відмітити, що розробка ефективних методів господарювання із раціонального використання діючих основних засобів неможлива без отримання економічної інформації про механізм взаємодії вартісно-технічного рівня і виконання виробничої програми аграрного підприємства. Зазначене питання недостатньо вивчене і потребує подальших досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є теоретичне визначення основних аспектів в отриманні економічної оцінки щодо управлінського впливу на процес використання основних засобів як основного матеріально-ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На думку науковців ННЦ "Інститут аграрної економіки", класифікувати основні засоби необхідно за термінами корисної експлуатації зі звуженим визначенням кожної групи (рис. 1).

Це пов'язано з певними періодами часу, коли господарство має підвищену потребу у значних потужностях (сівба, збір врожаю), в інші періоди — потреба відсутня, і має враховуватись при класифікаційному розподілі основних засобів виробництва.

При розробці такого класифікатора, науковцями акцентовано увагу на дію морального зносу, що необхідно здійснювати на рівні Міністерства аграрної політики України з визначенням регіональних умов експлуатації основних засобів виробництва [1, с. 110].

Звідси постає питання визначальної ролі основних засобів у процесі аграрного виробництва, яке не збігається в часі під впливом біологічних законів, особливостей відтворення, регулювання термінів використання, особливо активної їх частини, що набуває все більшого значення як з погляду науково-технічного прогресу, так і з

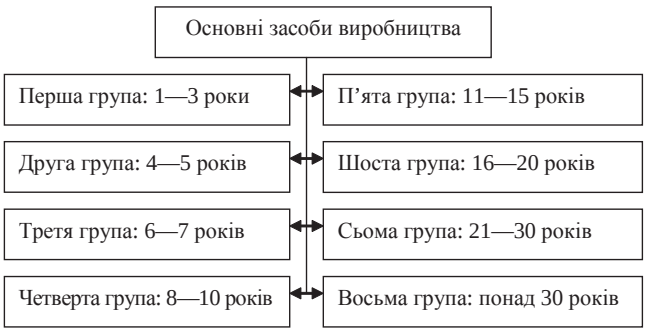

Рис. 1. Групи основних засобів за часовими межами експлуатації

Джерело: складено автором за [1, с. 109].

більш високоефективного використання капітальних вкладень у створенні нових засобів праці.

Наразі нормативно-законодавчі передумови господарювання надають самостійність аграрним підприємствам у розширенні класифікації, розподіляючи об'єкти основних засобів за групами, зокрема: власні і залучені (оренда, лізинг); участі у діяльності (операційна, фінансова, інвестиційна); експлуатаційний стан — новопридбані, відремонтовані, модернізовані, списані (оновлення, відновлення, ліквідація); використання у виробничому процесі за призначенням (діючі, недіючі, резервні).

Кожна із зазначених груп має свою економічну сутність і функціональне призначення в залежності від функціонування об'єктів у просторі і часі. І тим самим характеризує той чи інший об'єкт, задаючи йому ритм і векторність функціонування в економічній формації. Крім того, сукупність об'єктів за їх елементами несуть економічну інформацію про стан і функці-

Рис. 2. Класифікація основних засобів за окремими категоріями і видами виробництв

Джерело: розроблено автором за [5].

Передплатний індекс 21847

онування всього капіталу будь-якого суб'єкта господарювання, визначаючи його міць і озброєність основними засобами виробництва.

Особливої актуальності для сільськогосподарських підприємств набув поділ основних засобів на об'єкти за основними видами виробництв — рослинництво, тваринництво, допоміжне (рис. 2).

На нашу думку, лише така класифікація забезпечить можливість здійснення глибокого змісту в отриманні інформації для управлінського впливу щодо визначення категорії окремих видів засобів праці з ціллю ефективного їх використання за видами виробництв, проведення цілеспрямованих капіталовкладень із виявленням закономірностей зміни термінів їх експлуатації, зносу та норм амортизації задіяних у виробничому процесі аграрного підприємства основних засобів.

Серед вищезазначеного найважливішими факторами, які впливають на структуру засобів праці, є характер і обсяг виробництва продукції (виконуваних робіт), рівень механізації, спеціалізації, кооперування та кліматичні умови господарювання аграрних підприємств.

Внаслідок чого факторний вплив проявляється у розмірі, вартості та долі активних основних засобів, і чим більший обсяг виробництва продукції, тим вища питома вага за видовою спеціалізацією технологічних процесів та їх періодизаційною маневреністю у розрізі виконуваних робіт.

Отримання такої інформації про структуру основних виробничих засобів дозволяє запроваджувати управлінський вплив щодо:

— відновлення і модернізації;

— новаційне удосконалення за рахунок збільшення долі прогресивних і високопродуктивних видів;

— оптимізація у використанні пасивної частини;

— ліквідація застарілих і не використовуємих об'єктів із забезпеченням більш збалансованих пропорції між окремими групами основних засобів.

Техніко-технологічна озброєність сільськогосподарського підприємства за структурною побудовою його основних засобів відповідає на головне питання — питання ефективності використання товаровиробником наявних фінансових ресурсів при формуванні основного виробничого фонду — фонду засобів праці.

Одним із критеріїв визначення такої ефективності слід вважати питому вагу активної частини у загальній вартості усіх основних виробничих засобів.

Так, до активної частини належать ті об'єкти основних засобів, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі і впливають на предмети праці з питомою їх вагою у агропромисловій сфері 40% і більше [2, с. 28].

Вагоме інформаційне значення при визначенні наявного структурного стану основних засобів в економічному середовищі товаровиробника відводиться прийомам економічного аналізу, де надається можливість розраховувати показники та шляхи підвищення ефективності їх використання, прогнозувати внутрішні і зовнішні фактори залучення фінансових ресурсів для придбання нових засобів праці у зв'язку з фізичним і моральним зношенням наявних. Від необхідності визначення ефективності використання засобів праці залежать темпи зростання продуктивності праці, обсяги виробництва та поліпшення якості сільськогосподарської продукції.

Провідна роль та економічне значення основних засобів полягає в тому, що вони завжди були мірилом й основою розвитку продуктивних сил сільського господарства, забезпечуючи відповідний рівень і темпи збільшення виробництва та підвищення продуктивності праці [3, с. 13].

Безумовно, ефективне використання основних засобів у виробництві сільськогосподарської продукції — результат отриманого економічного ефекту, який співвідноситься з витраченими ресурсами у досягненні відповідного рівня розвитку продуктивних сил порівняно з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту.

Даний підхід окреслює цільове завдання в отриманні управлінської інформації, а саме: визначення функціонуючої ролі основних засобів в економічній системі господарювання товаровиробника, до якої необхідно віднести такі.

1. Інтенсивність і екстенсивність роботи за провідними класифікаційними групами основних засобів (виявлення рівня ефективності використання засобів праці) [4, с. 345].

Інтенсивний шлях надає інформацію про характерне підвищення завантаженості засобів праці зі збільшенням рівня використання їх потужності, де основними напрямами виступає: вдосконалення технології та організації виконання виробничих програм; раціональний підбір активних засобів праці; впровадження сучасних технологій. Екстенсивний — збільшення експлуатаційного циклу роботи засобів праці при скороченні втрат змінно-нормативного робочого часу з підвищенням коефіцієн-

Передплатний індекс 21847

та змінності, де основними його шляхами є повне забезпечення виробничого процесу предметами праці, оперативне усунення диспропорцій за сферами виробництва (рослинництво, тваринництво), що надає змогу товаровиробнику запобігати перервам у роботі з усуненням простоїв, виходячи із фактору сезонності виробництва.

2. Фондооснащеність, фондоозброєність і фондовіддача (узагальнюючі показники) — характеризують факторний вплив у використанні основних виробничих потужностей [5, с. 132].

Отримання інформації про фондооснащеність дозволяє товаровиробнику встановити відношення вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до оброблюваних площ сільськогосподарських угідь, фондоозброєність — до середньорічної кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві. Що в цілому є інформацією про необхідну величину основних засобів у виробництві продукції заданого обсягу. При чому надається можливість визначення величини основних засобів праці на майбутній період, якщо обсяг виробництва продукції чи виконання агротехнічних робіт не змінюється, то немає потреби збільшувати їх величину, а тільки треба вдосконалювати або оновлювати на прогресивніші.

3. Динамізм руху структурного складу і відтворювальні процеси (технічний стан, переозброєння, модернізація, впровадження нової техніки).

Зазначений підхід формує інформацію про техніко-технологічні характеристики основних засобів із з'ясуванням їх мобільності та взаємозамінність у агротехнологічних процесах з метою виявлення безвідмовності експлуатації в напружені періоди роботи. Тут важливим аспектом є встановлення необхідності відтворювальних процесів (просте, розширене), як результат зміни споживчої вартості основних засобів з матеріальним (проведення ремонтів) та фінансовим (придбання нових) підгрунтям.

4. Економічний ефект (вплив засобів праці на обсяг виробництва, собівартість продукції, отримання прибутку).

Економічна ефективність використання основних засобів праці надає інформацію про результативність їх вартісних показників: обсяг виробництва валової продукції — характеризує рівень використання основного засобу товаровиробника до одиниці земельної площі; частка амортизації у собівартості продукції — сприяє формуванню джерел відновлення основних засобів виробництва; рентабельність — характеризує відношення прибутку до середньорічної вартості основних виробничих засобів.

Отже, на нашу думку, отримання такої інформаційно-аналітичної характеристики щодо використання основних засобів аграрного виробництва необхідно використовувати як узагальнюючий експлуатаційний показник, що в цілому встановлює техніко-економічні їх параметри з отриманням управлінської інформації про загальну вартісну віддачу і підкреслює ефективність вкладання коштів.

ВИСНОВКИ

Важливість отримання економічної інформації про стан і рух основних засобів аграрного виробництва становить головну частину управлінської функції процесів їх використання в економічній системі товаровиробника. На її базі визначається економічний ресурс і виробничі можливості агропромислового підприємства, технічний рівень виробництва, що вирішальним чином сприяє процесу ефективної їх експлуатації з формуванням важливих пропорцій господарювання.

Інформаційне середовище економічної системи товаровиробника надасть змогу стежити за технічним станом засобів виробництва, визначення їх потреби у проведення ремонтів, модернізації, використанні новітніх технологій, знизити фондомісткість, підвищити фондовіддачу і як наслідок — продуктивність праці. Що в цілому буде сприяти економічному ефекту господарювання як прояв збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Література:

1. Дем'яненко М.Я. Проблеми амортизації в аграрному секторі АПК (обліково-фінансовий аспект): монографія / М.Я. Дем'яненко, С.М. Євтушенко. — К.: ННЦ ІАЕ, 2006. — 178 с.

2. Білоусько Я.К. Державна підтримка техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва: наук. вид. / Я.К. Білоусько, В.Л. Товстопят. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 56 с.

3. Мармуль Л.О. Матеріально-технічне забезпечення регіональних АПК / Л.О. Мармуль // Економіка АПК. — 2007. — № 2. — С. 11—19.

4. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник / Покропивний С.Ф. — [2-е вид., перероб. та допов.] — К.: КНЕУ, 2005. — 528 с.

5. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / Андрійчук В.Г. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2013 р.

Передплатний індекс 21847